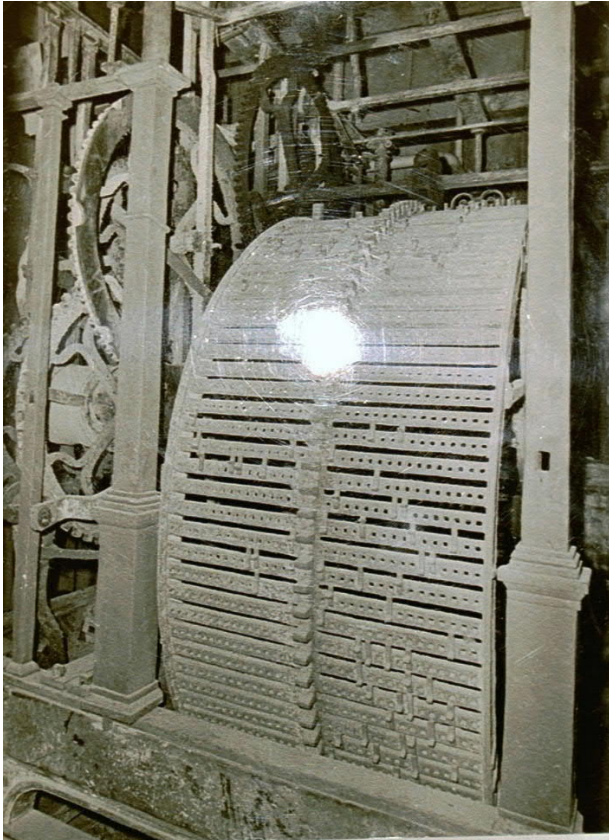

Klokkenisten in Brielle in de 16^e en 17^e eeuw

L.J. Meilink-Hoedemaker

Het speelwerk [Anno 1578] in Brielle, in de Tweede Wereldoorlog buiten gebruik gesteld. Er is een flinke tussenruimte tussen de regels, waardoor de toonstiften zouden kunnen wegzakken. Het is uniek in Brielle dat alle noten een lange brug hebben om dit wegzakken te voorkomen.

Inhoud

1578-1585 Joost Durruxcs, organist en kloksteller	2
1585-1608 Everart Gerritz, organist en kloksteller	2
1608-1625 Cornelis Evertszoon, organist, kloksteller en beierman	2
1625-1636 Aelbrecht Pietersz, organist	2
1636-1680 Jan Dircksz Scholl, beierman	3
1680-1716 Johan Beuckelaer.....	3
Toegift.....	4

Augustus 2019.

1578-1585 Joost Durruxcs, organist en kloksteller

De naam van de organist Joost Durruxcs wordt al in 1561 in verband gebracht met het orgel in de Catharijnekerk. In 1578 wordt het nieuwe uurwerk met klokken in de Catharijnetoren geïnstalleerd en de organist Joost Durruxc wordt bij die gelegenheid vermeld als degene die iedere veertien dagen de nieuwe voorslag moet steken. Hij wordt daarom aangeduid als kloksteller. Het was na de reformatie in veel steden gebruikelijk dat een stichtelijk lied of een psalm gevraagd werd. Maar de aard van het liedje is in Brielle niet expliciet aangegeven. Het gaat om een 'deuntgen, sulcx als hem goeddunkt'.

Het honorarium van Durruxcs bedroeg f 50.0.0 per jaar en hij werd voor telkens drie jaar benoemd. Hij was twee van dergelijke perioden in dienst, namelijk van 1578 tot 1581 en van 1582 tot 1585. Er is bij deze aanstelling geen aanwijzing voor handmatig spel op de klokken.

1585-1608 Everart Gerritz, organist en kloksteller

Everart Gerritz werd in 1585 aangesteld als organist en moest evenals zijn voorganger, ook het voorslag versteken, en wel de ene veertien dagen het hele uur en de andere veertien dagen het halve uur. Het blijkt dat hij toen al twee jaar de klok stelde, waarmee bedoeld wordt dat hij het speelwerk verstak in plaats van zijn voorganger.

Gerritz werd aangenomen op een contract voor vijf jaar en genoot vrijstelling van de ontvangst van de kapittelrente, een soort belasting. In 1594 kreeg de organist/kloksteller toestemming een leegstaand schoolhuis te betrekken.

In 1597 werd Gerritz opnieuw voor de duur van zes jaar benoemd. In 1603 volgde logischerwijze een herbenoeming voor zes jaar, een periode die hij door zijn overlijden in de jaargang 1607/08 niet kon volmaken. Zijn loon bedroeg toen 30 pond of 210 carolus gulden.

Bij deze Everart Gerritz is nog geen expliciete vermelding van beieren of enig andere vorm van handmatig spelen op de klokken.

1608-1625 Cornelis Evertszoon, organist, kloksteller en beierman

Cornelis Evertszoon [van Schonk] was een zoon van de hierboven genoemde organist Everart Gerritz. Hij nam al enige tijd waar voor zijn vader, die hij na diens overlijden opvolgde per 1 mei 1608. In 1608 mocht hij 165 van de 210 guldens van het salaris van zijn vader innen. Dat betekent inderdaad dat hij in het grootste gedeelte van 1608 al in functie was.

Zijn taak bestond uit het versteken van het speelwerk en het bespelen van het orgel. Cornelis Evertsz is de eerste in Brielle bij wie expliciet vermeld wordt dat hij beierde. Hij moest twee maal per week beieren op de klokken, namelijk zondags van half 12 tot half 1 en vrijdags van 11 tot 12. Zo'n mededeling betekent dat er naast het automatisch speelwerk nu ook een handspeelinrichting was. Dit was ingericht door de plaatselijke smid en deze uitbreiding houdt verband met de uitbreiding van het aantal klokken in 1609.

In 1617 kreeg Cornelis Evertsz salarisverhoging tot het bedrag dat zijn vader ooit verdiende. Hij was in functie tot zijn overlijden in 1625.

1625-1636 Aelbrecht Pietersz, organist, kloksteller en beierman

In 1625 brengt Mr Hendrik uit Dordrecht een advies uit, dat moet wel de bekende organist en componist Hendrik Spuy zijn geweest. Voor zover dat is na te gaan, betrof dit consult uitsluitend

het orgel en had dit advies te maken met de benoeming van Aelbrecht Pieters als organist. Deze werd benoemd op 14 juli 1625 als opvolger van Cornelis Evertsz.

Hij verstak het speelwerk naar ouder gewoonte, en moest drie maal per week de klokken bespelen, dus nog frekwenter dan zijn voorganger. De speeltijden waren zondags van half 12 tot half 1, 's maandags van 11 tot half 1, en vrijdags van 11 tot 12 uur. Zijn honorarium bedroeg f 250 per jaar. Eerder was voor het versteken al f 50 vastgesteld. Daaruit kan men berekenen dat het drie maal per week bespelen van de klokken een honorarium van f 200 per jaar opleverde. In 1627 werd het honorarium verhoogd tot 300 gulden en in 1636 zelfs tot 360 gulden.

Het is nog niet duidelijk waarom deze Pietersz er in 1636, na 11 dienstjaren, al mee stopte. Is hij overleden? Of vertrokken? In Delft wordt in het midden van de zeventiende eeuw een Aelbrecht Pietersz genoemd als muziekleraar van Pieter Graswinckel.

1636-1680 Jan Dirksz Scholl, kloksteller en beierman

Toen in 1636 de post van organist en klokkenist vacant kwam verkreeg de Briellenaar Dirk Janszoon Backer toestemming om het orgel te bespelen en op de klokken te beieren om hiermee ervaring op te doen. Ook een blinde organist uit Rotterdam kwam enkele malen op orgel en klokken spelen. Dit moet wel Arien Damen zijn geweest, die in datzelfde jaar 1636 in Rotterdam werd benoemd en daar in functie bleef tot zijn dood in 1673.

Er werd nog in 1636 een sollicitatieprocedure in gang gezet, toen de burgemeester was teruggekeerd van een reis. Hierbij werd 'Jan Dirkszoon Schol Speelman' met de meeste stemmen aangenomen om te spelen op de klokken voor een tractement van f 100 per jaar', namelijk f 60 uit de stadskas en f 40 uit de inkomsten van de reguliere goederen. In 1643 kreeg Scholl de taak van de uurwerkmaker Joppes er bij.

Bij deze benoeming werden de ambten van organist en klokkenist gescheiden. Cornelis Donkers [van Brouwershaven] werd tot organist benoemd. Deze Donckers was in functie tot zijn dood in 1678. Hij was doopgetuige bij enkele van Scholls kinderen en moet dus wel een huisvriend van Jan Scholl zijn geweest.

Donkers bleef in functie tot zijn overlijden in 1678. Jan Scholl trouwde toen met de weduwe van Donkers en hij kreeg ook de organistenplaats. Hij overleed in 1680.

Jan Scholl is belangrijk geweest voor de torenmuziek in Brielle en ver daar buiten. Hier wordt volstaan met de vermelding dat twee van zijn zes kinderen in Delft tot in de 18^e eeuw naam maakten als organist en klokkenist namelijk Dirck en Cornelis Scholl.

1680-1716 Johan Beuckelaer

Een dochter van Jan Schol, Mijna, was getrouwd met een Beuckelaer. De opvolger van Jan Scholl, Johan Beuckelaer, zou een schoonzoon of kleinzoon van Jan Scholl kunnen zijn geweest, maar deze relatie kon tot nu toe niet worden gedocumenteerd.

Bij de benoeming van Johan Beuckelaer nam hij de beide functies van organist en klokkenist over van Jan Scholl. Beuckelaer werd aangesteld op een honorarium van f 350 per jaar. Als klokkesteller ontving hij bovendien f 30,-,-.

Beuckelaer speelde elke dag een uur op het orgel, 's winters van 3 tot 4 uur en 's zomers van 5 tot 6 uur. In 1684 werd hij vrijgesteld van de bespeling op woensdagmiddag en op donderdagmiddag. De reden is niet bekend. De zondagmiddag was hij al vrijgesteld omdat hij dan het orgel bespeelde na de kerkdienst.

In 1687 kreeg Beuckelaer loonsverhoging met 50 pond, omdat hij lessen gaf aan de blinde Cornelis van Drielle op fluit, vele [=viool?] en klaviercybaal, en vanzelfsprekend ook op het orgel.

Toen Beuckelaer wegens zijn hoge leeftijd in 1709 niet meer in staat was de twee stadsuurwerken na te lopen en de speeltrommel te versteken, nam zijn zoon deze werkzaamheden van zijn vader over.

In 1715 overleed Johan Beuckelaar. Hij wordt in de stukken altijd vermeld als 'de oude'. Zijn zoon, die als 'jonge Beuckelaer' bekend stond, was ijker.

Hiermede komt dit hoofdstuk over de 17^e eeuw wat betreft de stadsmusici tot een einde.

Deze lichters stammen uit de 17^e eeuw en zijn sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer in gebruik.

Toegift

Zoals uit bovenstaande tekst blijkt was het versteken van de speeltrommel een belangrijke taak van de organist. De speeltrommel is eigenlijk een muziekdos in maxi formaat. Als de speeltrommel draait tillen de pennens [ook wel noten genoemd] de lichters op. Deze werken als een hefboom en trekken via een draadverbinding de speelhamers op, die daarna op de klok valt.

De musicus maakt een arrangement en steekt de pennens op de juiste plaats op de speeltrommel. Dat is het versteken. Vroeger gebeurde dat elke maand.

Tegenwoordig zijn hier en daar nog steeds speeltrommels in gebruik. Zij worden twee maal per jaar verstoken.